

Švietimas kaimo statybos klausimais Lietuvoje 1918–1940 metais

Vigilija Pilkauskienė

Vilniaus universitetas
vigilija.bytautaite@gmail.com

Anotacija. Straipsnyje, remiantis tarpukario Lietuvos periodinėje spaudoje teikta informacija ir archyviniais dokumentais, aptariamas bei vertinamas tuo laiku vykdytas ūkininkų ir kaimo statybos amatininkų švietimas apie moderniais principais paremtų, t. y. racionaliai suplanuotų, higienos reikalavimus atitinkančių, patogių ir estetiškų kaimo sodybų kūrimą. Už pastarųjų idėjų propagavimą, kaimo statybos reguliavimą bei priežiūrą buvo atsakingos valstybinės institucijos, tačiau iki XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigos šios sritys nebuvo itin išplėtos ir reikšmingiausi darbai vykdyti po to, kai kaimo statybos reikalų tvarkymas buvo perduotas Žemės ūkio rūmams. 1929 metais įsteigtas Statybos skyrius, čia dirbę specialistai – statybos technikai – atliko svarbiausius darbus propaguojant formuotą idėjinę koncepciją, todėl jų tinkamas parengimas ir reikiamo specialistų kiekio užtikrinimas buvo esminė sąlyga norint vykdyti tikslingą ūkininkų bei statybos amatininkų švietimą.

Organizuojant ūkininkų švietimą, vienas pagrindinių tikslų buvo pasiekti kuo daugiau asmenų ir tokiu būdu propaguoti kaimo statybų modernizacijos idėjų įgyvendinimo svarbą, todėl tam aktyviai panaudota periodinė spauda, mokomieji leidiniai, trumpalaikiai kursai ir paskaitos apie kaimo statybos gerinimo ir sodybų tvarkymo klausimus bei parodos, kuriose demonstruotos statybų technologijos ir teiktos specialistų konsultacijos. Atsižvelgiant į palaipsniui augusį ūkininkų domėjimąsi skelbiamomis idėjomis, taip pat aktyvų dalyvavimą švietimo programose, neabejotina, kad pasirinktos priemonės ganėtinai sėkmingai atliko savo funkciją.

Įgyvendinant modernizavimą ne mažesnis vaidmuo teko ir statybos amatininkams. Siekiant pakelti jų kvalifikaciją, nuo trečiojo dešimtmečio pabaigos kasmet buvo organizuojami trumpalaikiai kursai. Nors pastarųjų darbų apimtys vis augo, tai palietė tik dalį statybų srityje dirbusių asmenų, todėl tai iš esmės neišsprendė visu laikotarpiu egzistavusios kvalifikuotų amatininkų trūkumo problemos. Pastaroji padėtis ir ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje parengti išsamesni kaimo statybas reglamentavę įstatymai vertė ieškoti tinkamesnių būdų, kaip parengti kuo daugiau statybos amatininkų, išmanančių ir gebančių įgyvendinti propaguotus modernius statybos principus. Tad jau laikotarpio pabaigoje įsteigtos pirmosios specialios dailidžių, mūrinių ir krosninių statybos amatų mokyklos kartu su iš anksčiau organizuotais kursais turėjo suformuoti kryptingą naujų ir jau dirbančių statybos amatininkų ugdymo sistemą. Nors šia linkme pradėti darbai neilgai trukus buvo sustabdyti, tačiau specializuotų mokyklų įsteigimo faktas rodė statybos klausimų, o kartu ir modernizacijos principų įgyvendinimo, prioretizavimą.

Pagrindinės sąvokos: kaimo statyba, statybos amatininkų švietimas, ūkininkų švietimas, Žemės ūkio rūmai, kaimo statybos modernizacija.

Gauta: 2022-10-06. Priimta: 2023-04-17.

Received: 06/10/2022. Accepted: 17/04/2023.

Copyright © 2023 Vigilija Pilkauskienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence (CC BY), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Education on Rural Construction Issues in Lithuania, 1918–1940

Abstract. In this article the education of farmers and craftsmen about the construction of modern farmsteads during interwar period is assessed. Information on the subject was collected from interwar press and archival documents. The main features of modern interwar farmsteads are rational structuring, compliance with hygiene requirements, comfortability and aestheticism. These ideas were propagated by state institutions, although up to the 3rd decade it was not fully established. When the administration of rural construction matters was commissioned to the Žemės ūkio rūmai, the most important works in this direction were carried out. The Construction Department was established in 1929, and the construction technicians who worked there were the key players in the promotion of the conceptual framework. Therefore, their proper training and the provision of the necessary number of specialists was an essential prerequisite for the purposeful education of farmers and building tradesmen.

Organising education for farmers one of the main goals was to achieve the largest possible number of persons and thus promote the importance of the implementation of the ideas of modernization of rural construction. Therefore, for this, the periodical press, educational publications, short-term courses and lectures on the issues of improving rural construction and the management of homesteads, as well as exhibitions where construction technologies were demonstrated and specialist advice was provided, were actively used for this. Given the gradual increase in farmers' interest in the ideas promoted, as well as their active participation in the educational programmes, there is no doubt that the measures chosen were quite successful.

Rural craftsmen also played an equally important role in the modernisation campaign. Therefore, since the end of the 1930s, short courses have been organised annually to raise their qualifications. The scope of these works was rising, although it affected only part of craftsmen and did not solve the lack of qualified specialists. In the 4th decade, the new laws and rules of rural building regulation were implemented. Also, the necessity for higher number of qualified construction craftsmen that would be able to implement modern building principles was realized. This resulted in first specialized craft schools for carpenters, masons and furnace workers. It was thought that these schools together with earlier courses had to form construction craftsmen education system. Although work in this direction was halted shortly afterwards, the establishment of the specialised schools was an indication of the prioritisation of construction issues and thus of the implementation of modernisation principles.

Keywords: rural construction, education of craftsmen, education of farmers, Žemės ūkio rūmai, construction of modern farmsteads.

Įvadas

Tarpukario Lietuvos istoriniuose tyrimuose reikšmingiems pokyčiams ekonominiame, kultūriniame ar socialiniame gyvenime neretai priskiriami modernizacijos ar progreso epitetai. Vienas tokių procesų, taip pat turėjusių atspindėti visapusišką valstybės pažangą, – nuo pirmųjų nepriklausomybės metų pradėta formuoti kaimo sodybų modernizacijos idėja, kurios propagavimas vyko iki pat laikotarpio pabaigos, o diegti principai paliko pėdsakus Lietuvos kraštovaizdžio bei sodybų formavimo lygmenyse.

Viena iš pagrindinių priežasčių, suteikusių impulsą tokios idėjos atsiradimui, – valstybiiniu lygmeniu iškeltas uždavinys palaipsniui modernizuoti pagrindines pajamas teikiančius žemdirbystės ir gyvulininkystės sektorius (Bendikaitė ir kt., 2015, p. 241). Siekiant įgyvendinti iškeltą tikslą, buvo būtinos plataus masto žemėtvarkos ir ūkių tvarkymo reformos, todėl, atsižvelgiant į ūkių situaciją, lygiagrečiai pradėtos diskusijos ir apie būtinybę keisti iš anksčiau susiklosčiusius, tačiau nebetinkamus kaimo sodybų kūrimo principus (Januševičius, 1917, p. 3). Galiausiai tai atvedė prie idėjos apie moderniais principais paremtų,

t. y. racionaliai suplanuotų, higienos reikalavimus atitinkančių, patogių ir estetiškų, kaimo sodybų kūrimo, kurios turėjo atliepti numatomų reformų įgyvendinimui keliamus būtinus reikalavimus, o kartu ir atspindėti naujai kuriamos valstybės ateities viziją.

Kadangi pati koncepcija formavo naują požiūrį į sodybų kūrimo principus, jų įgyvendinimui buvo numatyta taikyti kompleksines priemones, kurios sukurtų palankias galimybes tiek skleidžiant pačią idėją, tiek ir sprendžiant buvusias problemas. Viena iš tokių priemonių – švietimas kaimo statybos klausimais – nuo pat pradžių buvo įvardyta kaip vienas svarbiausių modernizacijos įgyvendinimo veiksnių (Kelermileris, 1922, p. 3), todėl tam palaipsniui buvo skirta vis daugiau dėmesio. Už šių darbų vykdymą buvo atsakingos įvairios valstybinės institucijos, kurios, pasitelkdamos periodinę spaudą, mokomuosius leidinius, paskaitas ir kursus, parodas bei specialias mokyklas, tikslingai skleidė kaimo sodybų kūrimo ir statybų modernizacijos idėjinis principus tarp ūkininkų ir statybos amatininkų bei ugdė jų praktinius gebėjimus, reikalingus šiems darbams atlikti.

Atsižvelgiant į aptariamo laikotarpio šaltiniuose aptinkamą informaciją, nekyla abejonų, kad švietimas kaimo statybos klausimais buvo svarbi sąlyga norint pasiekti suformuotus modernizacijos kampanijos tikslus. Vis dėlto iki šiol šis klausimas nebuvo plačiau nagrinėtas, todėl, atsižvelgiant į jo reikšmę minėto proceso būsimiems tyrimams, straipsnyje siekiama pristatyti pagrindinius su švietimu apie kaimo statybą susijusius aspektus. Remiantis tiriamojo laikotarpio periodinėje spaudoje teikta informacija ir archyviniais šaltiniais, darbe aptariama atsakingų valstybinių institucijų veikla organizuojant švietimą šiais klausimais, taip pat pristatomos ūkininkų bei statybos amatininkų ugdymui pasitelktos priemonės ir pasiekti rezultatai.

Institucijų vaidmuo

Pirmaisiais metais už tinkamai vykdomą kaimų bei miestų atstatymą atsakomybė teko 1921 metais prie Vidaus reikalų ministerijos įsteigtam Lietuvos atstatymo komisariatui (toliau – Komisariatas). Išleistame įstatyme vienas iš punktų taip pat nurodė, kad institucija turi formuoti supratimą apie racionalios statybos principus, pasitelkdama įvairaus tipo leidinius, parodas, paskaitas ir kitus tinkamus būdus (*Lietuvos Atstatymo Komisariato Įstatymas*, 1921, p. 2). Sekant šiuo uždaviniu, jau kitais metais buvo išleistas periodinis leidinys *Statybos menas ir technika*, kurio pirmuosiuose numeriuose teikta aktuali informacija apie kaimo ir miesto statybos klausimus. Taip pat panašiu metu buvo suorganizuoti vieni kursai statybos amatininkams ir dešimtininkams (*Lietuvos Atstatymo Komisariato ...*, 1923, p. 22–24). Nors Komisariatas viešai deklaravo visuomenės švietimo svarbą vykdant Lietuvos atstatymą, 1922 metais pradėti ir prioritetinę poziciją įgiję Žemės reformos įgyvendinimo darbai nulėmė tik pradėto periodinio leidinio leidybos ir kursų organizavimo sustabdymą, todėl šia linkme institucija nebeatliko jokios reikšmingesnės funkcijos. Nepaisant to, švietimo klausimai nebuvo apleisti ir dėl statybos reikalų tiesioginės sąsajos su žemės ūkio sektorių modernizacija, naujųjų principų aktualinimą per atitinkamas švietimo priemones apsiėmė vykdyti Žemės ūkio ministerija.

Prie Ministerijos veikiančiame Žemės ūkio departamente (toliau – Departamentas) dar 1920 metais buvo įkurtas švietimo skyrius (*Metraštis*, 1940, p. 25), rūpinęsis žemės ūkio mokyklų steigimu, kursų specialistams ir ūkininkams organizavimu bei įvairaus pobūdžio leidinių spausdinimu ir platinimu. Atliktų darbų ataskaitoje nurodoma, kad iki 1928 metų įvairiose šalies vietose ūkininkams skaitytos 2888 paskaitos (Ibid., p. 120), kuriose kalbėta ir apie žemės ūkio statybą, o 1925 metais siekiant padidinti statybos specialistų skaičių suorganizuoti vieni kursai, kuriuos baigė 24 asmenys (Ibid., p. 119). Taip pat 1925 metais buvo pradėtas leisti ūkininkams skirtas periodinis leidinys *Ūkininko patarėjas*, kuriame tendencingai teikta aktuali informacija apie racionalų ūkių vystymą bei sodybų tvarkymą, o kitais metais parengtas ir išleistas pirmasis išsamus ūkio statybos klausimus analizuojantis metodinis leidinys *Žemės ūkio statyba* (Reisonas, 1926). 1927 metais Departamento veiklos kryptys buvo kiek praplėstos įsteigus atskirą statybos skyrių, kurio pagrindiniai uždaviniai buvo prižiūrėti Ministerijai priklausančius pastatus ir naujai vykdomas statybas, padėti ūkininkams pasistatyti naujus ar persikelti geros būklės pastatus į vienkiemius, taip pat rengti kursus statybos specialistams bei organizuoti parodas (*Metraštis*, 1940, p. 21). Pastarojo skyriaus, turėjusio kur kas tikslingiau veikti ir reguliuojant bei propaguojant kaimo statybą, įsteigimas atspindėjo augusį šios srities reikalų aktualumą, tačiau šia linkme skyrius nespėjo atlikti reikšmingesnių darbų, kadangi, siekiant geresnių rezultatų, jau 1928 metais buvo inicijuota Žemės ūkio ministerijai pavaldžių institucijų veiklų kryptių reorganizacija. Tai nulėmė visų su kaimo statybomis susijusių darbų perdavimą tais pačiais metais atnaujintiems Žemės ūkio rūmams (toliau – Rūmai).

Nors Rūmai, siekiant tikslingiau vykdyti žemės ūkio kultūros kėlimą ir suformuoti profesiniams ūkininkų reikalams atstovaujančią instituciją, buvo įsteigti dar 1926 metais (*Žemės ūkio rūmų įstatymas*, 1926, p. 2), tačiau pirmus dvejus metus jų veikla nebuvo tinkamai sureguliuota. Esminiai pokyčiai įvyko 1928 metais išrinkus naujus Rūmų atstovus ir visuotiniame susirinkime aiškiau apibrėžus pagrindinius siektinus tikslus. Kaip susirinkime teigė pirmininkas Jonas Pranas Aleksa, „[E]konominėje, gal iš dalies ir visuomeninėje srityje tamstoms tenka <...> pats svarbiausias, pagrindiniausias darbas Lietuvoje, – kelti žemės ūkio progresas, ūkininkų progresas, kultūra. O be žemės ūkio progreso, be ūkininkų progreso ir kultūros neįmanomas bendras progresas, bendra pažanga Lietuvoje, Lietuvos klestėjimas“ (*Iš Žemės ūkio rūmų...*, 1928b, p. 169). Imta ir daugiau dėmesio skirti ūkių kūrimo specifikai, todėl pridurta, kad „<...> visada kalbame, kad mūsų ūkiai turi būti kultūringi kaip ir Vakarų Europos valstybėse, tai toji kultūra pirmiausiai turi pasireikšti tvarkinguose trobesiuose“ (*Iš Žemės ūkio rūmų...*, 1928a, p. 109). Taigi, nuo 1928 metų iš Departamento švietimo skyriaus buvo perimti žiemos žemės ūkio mokyklų, kursų organizavimo ir įvairių leidinių leidybos darbai (*Metraštis*, 1940, p. 26), o dar kitais metais Rūmuose įsteigtam Statybos skyriui buvo palaiapsniui perleista atsakomybė už kaimo statybų reguliavimą ir priežiūrą, taip pat kursų ir paskaitų organizavimą bei parodų rengimą (Ibid, p. 394).

Didelė dalis Statybos skyriui pavestų darbų turėjo būti įgyvendinti per kvalifikuotus specialistus – statybos technikus, kurie turėjo ne tik teikti nurodymus sodybų suplanavi-

mo ir jose numatomų statybų klausimais, vykdyti šių darbų priežiūrą, bet ir prisidėti prie paskaitų ir kursų rengimo ūkininkams bei statybos amatininkams. Kadangi pirmaisiais skyriaus veiklos metais buvo jaučiamas specialistų trūkumas¹ (*Aukštesnioji technikos mokykla*, 1939, p. 82), siekiant padidinti jų skaičių, taip pat geriau supažindinti su kaimo statybos specifiška ir sudaryti sąlygas tikslingiau vykdyti numatytus skyriaus darbus, 1929–1931 metais buvo surengti trijų mėnesių kursai 79 būsimiems darbuotojams (*Kaip tobulinama kaimo trobesių statyba*, 1937, p. 5). Verta pažymėti ir tai, kad visoje modernizacijos kampanijoje neretai buvo atsižvelgiama į užsienio šalių geruosius pavyzdžius ūkio sektorių organizavimo, sodybų sutvarkymo ir pan. klausimais. Todėl ir skyriaus specialistų švietimui ir kvalifikacijos kėlimui kaip papildoma priemonė buvo pasitelktos ekskursijos į Daniją, Latviją, Estiją (*Statybos technikų ekskursija*, 1931, p. 585), Suomiją (Vaškėlis, 1931, p. 627–629), kurių metu buvo susipažįstama su užsienyje taikytais sodybų kūrimo bei statybų principais.

Statybos technikų vaidmuo propaguojant modernizacijos idėjinius principus per įvairias švietimo priemones ir sudarant palankesnes sąlygas jų praktiniam pritaikomumui (įgyvendinimui), geriausiai atsiskleidžia per tendencingai augusias pastarųjų darbų apimtis iki pat laikotarpio pabaigos. Kaip nurodoma Statybos skyriaus atliktų darbų suvestinėje, 1929–1938 metų laikotarpiu į skyriaus specialistus tiek centre, tiek apskrityse dėl įvairių su statyba susijusių klausimų kreipėsi per 53 tūkstančius asmenų. Taip pat šiuo laiku buvo sudaryta daugiau nei 12 tūkstančių įvairaus pobūdžio planų, sąmatų ir pan., o statybos darbų vietose prižiūrėta arba suplanuota atvykus į vietą apie 24 tūkstančiai sodybų. Greta to technikų organizuotuose statybos kursuose dalyvavo apie 10 tūkstančių asmenų, taip pat ūkininkams buvo perskaityta 6827 valandų paskaitų apie žemės ūkio statybą (*Kas nuveikta žemės ūkio statyboje...*, 1938, p. 232). Taigi, pastarieji duomenys leidžia teigti, kad aktyvus idėjinės koncepcijos propagavimas pasitelkiant įvairias priemones buvo tiesioginė dar per pirmuosius kelerius Rūmų veiklos metus parengto kvalifikuotų specialistų kiekio pasekmė, kuri taip pat tai buvo ir viena iš propaguotos modernizacijos įgyvendinimo sąlygų.

Nagrinėjant švietimo klausimus trečiojo dešimtmečio pabaiga gali būti laikytina tam tikru lūžio momentu ne tik dėl Rūmų veiklos, bet ir dėl valstybiniu lygmeniu atskirai iškelto ir pradėto aktyviau spręsti amatininkų ugdymo klausimo. 1929 metais buvo išleistas Amatų mokslų įstatymas (*Amatų mokslų įstatymas*, 1929, p. 2), kuris įgaliojo Švietimo ministeriją vykdyti kvalifikuotų specialistų – įvairių sričių amatininkų rengimą mokyklose, kur mokslas priklausomai nuo srities galėjo trukti nuo 1 iki 3 metų (Agaras, 1938, p. 12). Žinoma, kad kasmet mokyklų tinklas augo ir 4-ojo dešimtmečio pabaigoje jau buvo 28 tokio tipo mokyklos, tačiau šiuo atveju būtina pasakyti, kad statybos amato mokyta ne visur. Remiantis 1939 metų duomenimis, tuo laiku šiose mokyklose mokėsi 2150 mokinių, iš kurių statybos srityje (dailidės, dažytojai, betonuotojai) tik 179 asmenys

¹ Statybos technikus rengė Aukštesnioji technikos mokykla. Iki 1939 metų išsilavinimą buvo įgiję 258 asmenys, tačiau atsižvelgiant į tai, kad šios kategorijos specialistai buvo rengiami tiek miestų, tiek kaimų statybos priežiūrai ir kontrolei, šis skaičius buvo nedidelis.

(Stanišauskis, 1939, p. 349). Atsižvelgiant į šiuos duomenis galima kelti pagrįstą prielaidą, kad ir ankstesniais metais statybos amato besimokančių asmenų skaičius galėjo būti arba panašus, arba net mažesnis, todėl palyginti nedidelis parengiamas kvalifikuotų statybos meistrų kiekis niekaip negalėjo atliepti egzistavusio poreikio. Taip pat tam tikromis apimtimis Ministerija rūpinosi ir esamų meistrų kvalifikacijos kėlimu per greta amatų mokyklų organizuojamus 2–3 metų trukmės kursus dailidėms ir dažytojams (*Kas reikia žinoti apie amatų mokyklas ir amatų kursus*, 1939, p. 170). Apskritai vertinant aptariamos institucijos veiklą organizuojant statybos amatininkų švietimą yra akivaizdu, kad mokyklose ar kursuose besimokę asmenys turėjo įgyti itin išsamių, amatui būtinų teorinių žinių bei praktinio patyrimo, tačiau ganėtinai ilga mokslų trukmė ir palyginti nedidelis parengiamų statybos meistrų kiekis rodė, jog šiose mokyklose statybos sritys nebuvo laikomos prioritetinėmis. Kitas ne mažiau svarbus tiriamojo aspekto atžvilgiu – spaudoje diskutuojant apie įvairius kaimo statybos klausimus buvo pastebima, kad Švietimo ministerijos mokyklas ir kursus baigę asmenys dažniausiai likdavo arba jau dirbdavo miestuose (*Kaip gyvena kaimo amatininkai*, 1937, p. 296). Tad tokia buvusi padėtis liudija, kad ministerijos formuota švietimo sistema buvo labiau orientuota arba lengviau prieinama mieste, o ne kaimuose dirbusiems statybos amatininkams.

Statybos amatininkų švietimo atžvilgiu įdomu ir tai, kad nors pastarosios institucijos šia linkme darbus pradėjo ganėtinai panašiu laiku ir iš esmės veikė paraleliai, tam tikra prasme pasiskirstant tarp miesto ir kaimo statybos amatininkų švietimo, tačiau pagal įstatymuose apibrėžtas nuostatas amatininkų visapusį ugdymą galėjo vykdyti tik Švietimo ministerija. Tuo tarpu Rūmams buvo numatyta teisė organizuoti tik su žemės ūkiu bei namų ruošos sritimis susijusius kursus, todėl dėl statybos amatininkų švietimo teisėtumo Ministerija buvo netgi iškėlususi klausimą (*Susirašinėjimas su Švietimo ministerija...*, 1932, p. 7–11). Kadangi Rūmų veikla toliau buvo ganėtinai sėkmingai vykdoma, akivaizdu, kad nei pastarasis įvykis, nei tam tikri įstatyminiai niuansai nekeitė dar trečiojo dešimtmečio pabaigoje suformuotų švietimo gairių. Šiuo atveju tik galima paminėti, kad Ministerijai teiktame išsamiaame atsakyme nurodoma, jog įsteigus Statybos skyrių nuo pat pradžių buvo aiškiai suvoktas kvalifikuotų amatininkų vaidmuo ateityje įgyvendinant suformuotus skyriaus uždavinius, kurie tiesiogiai siejosi ir su ūkio sektorių modernizacijos procesu, todėl egzistavusios amatininkų žinių ir praktinio patyrimo problemos privalėjo būti sprendžiamos esamuoju momentu (*Ibid.*). Taigi, apibendrinant pateiktą informaciją yra pakankamai aišku, kad Rūmai buvo pagrindinė institucija, vykdydžiusi tikslingiausią kaimuose dirbusių statybos amatininkų, taip pat ir ūkininkų švietimą apie kaimo statybą.

Ūkininkų švietimas

Naujai vykdomos statybos ar perstatymai besikuriančiuose ūkiuose nebuvo griežtai reglamentuojami, o modernizacijos idėjos pasiūlymai buvo teikti kaip rekomendacinio pobūdžio informacija, todėl propaguotos idėjos sėkmingas realizavimas nemaža dalimi priklausė nuo ūkininkų požiūrio. Kadangi jie sprendavo, koks bus pastatų dydis, forma, vidinis suplanavimas ar eksterjero sprendiniai, nuo pat pirmųjų metų susirūpinta jų švietimu. Viena

iš egzistavusių problemų – jų menkas išsilavinimas ir vyravęs įsitikinimas, kad dirbant žemės ūkyje išsilavinimas nėra būtinas, nes „tėvai protėviai taip pat buvo bemoksliai“ (*Kur eiti mokslus?*, 1925, p. 1), laikytas didele kliūtimi progreso idėjoms įgyvendinti. Tad, pasitelkiant įvairias švietimo formas, siekta kuo plačiau skleisti informaciją apie naujais principais kuriamų sodybų teikiamą ekonominę naudą, galimas geresnes gyvenimo sąlygas kaime ir formuoti supratimą, kad sodybos yra kompleksiskai kuriamas darinys, kuris tinkamai tarnauja žmogui tik tuomet, jeigu yra racionaliai sutvarkytos. Greta to, nors ūkininkų nesiekta parengti statybų specialistais, tačiau teorinis, tam tikrais atvejais ir praktinis, supažindinimas su esminiais statybų reikalavimais buvo būtinas, nes neretai statybos ar remonto darbai buvo atliekami jų pačių.

Šios visuomenės dalies švietimui buvo pasitelkti įvairūs metodai, bet kaip greičiausias bei didžiausią skaičių galintis pasiekti būdas laikyta periodinė spauda. 1925 metais pradėjus leisti *Ūkininko patarėją*, redakcijos žodis skelbė, jog „pirmon eilėn reikia rūpintis žemės ūkiu ir jo atitinkamu kultūros pakėlimu, jei norime savystoviai ne tik politiškai bet ir ekonomiškai gyventi. <...> Kaip kitur, taip ir žemės ūkyje kas kart reikia vis naujus būdus ir priemones įvesti į žemės ūkio tvarkymą bei jo vedimą, jei norima atitinkamos naudos iš jo turėti. <...> žemės ūkio kultūros kilimą ir jos tobulėjimą mūsų ūkininkai gali sužinoti skaitydami atitinkamas knygas bei laikraščius, ir patiems asmeniai lankant pavyzdžius ūkius, žemės ūkio parodas, žemės ūkio mokyklas bei atitinkamas paskaitas. Vienok spauda šiame atsitikime lošia didžiausią rolę, kuri vienu kartu gali duoti įvairiausius nurodymus šimtams tukstančių ūkininkų“ (Redakcijos žodis, 1925, p. 1).

Atsižvelgus į tai, kad net ir išibėgėjus trečiajam dešimtmečiui, ūkininkų finansinė padėtis buvo ganėtinai sudėtinga ir jie nebuvo įpratę užsisakyti periodinių leidinių, siekiant paskatinti domėjimąsi naujausiomis ūkio tvarkymo tendencijomis ir jų praktiniu pritaikymu, leidinį nuspręsta leisti nemokamai. Šis sprendimas buvo netikėtas, kadangi „[D]auguma [ūkininkų] net bijojo atsiumti iš pašto jų vardu siunčiamą laikraštį <...>, žinodami iš patyrimo, kad dovanai niekas nieko neduoda.“ Tačiau „<...> paaiškinus kad Žemės Ūkio Ministerijos nutarimu šis laikraštis siunčiamas <...> pratintis skaityti ir duoti reikalingų žinių <...>, kad tuo pakėlus didesnę produktyvumą mūsų žemės ūkio“ (Laiškas Redakcijai, 1925, p. 24), toks Ministerijos žingsnis buvo įvertintas labai teigiamai. Atsižvelgiant į buvusią situaciją, galima teigti, kad pirminė nemokama leidinio platinimo strategija buvo itin sėkmingas sprendimas, kadangi vėliau, net ir atsiradus prenumeratos mokesčiui, skaitytojų skaičius didėjo. Remiantis duomenimis, ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje šį leidinį prenumeravo apie 80 tūkstančių asmenų (Žemės ūkio statybos klausimams svarstyti komisijos nutarimai, rezoliucijos, 1937–1940, p. 19). Tai rodė tendencingą spaudos reikšmės augimą, o *Ūkininko patarėjas* aptariamam laikotarpiu pagrįstai gali būti laikomas vienu reikšmingiausių ūkininkams skirtų informacinių šaltinių.

Laikraštyje nuo pat pirmųjų metų stengtasi atkreipti ūkininkų dėmesį į kaimo statybos tobulinimo būtinybę, o skiltyje „Klausimai ir atsakymai“ per teiktus įvairius klausimus geriau atsiskleidžia ir pačių ūkininkų susidomėjimas propaguotų kaimo statybos idėjų įgyvendinimo galimybėmis. Čia daug teirautasi apie statybinės medžiagas, medinio namo tinkavimą, statybas iš akmens (Klausimai ir atsakymai, 1926, p. 26) ir kitos nedegamos

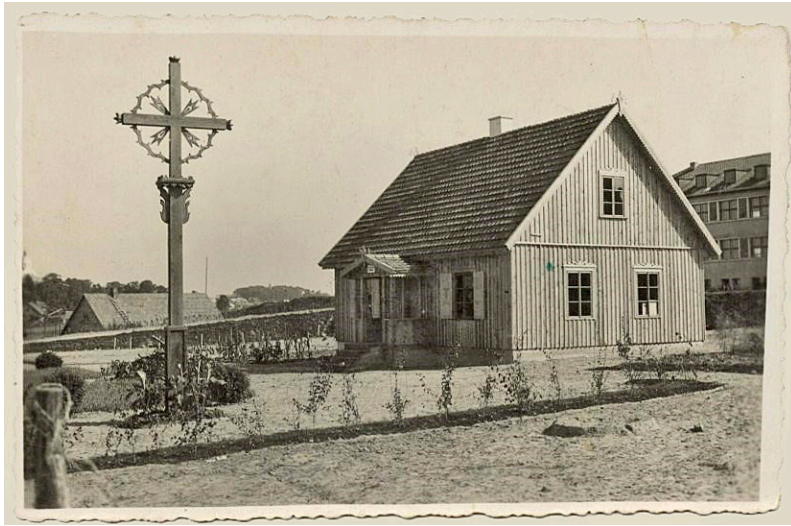
medžiagos (Paklausęs nepaklysi, 1930a, p. 312), domėtasi apie tinkamą pastatų išdėstymą sodyboje (Paklausęs nepaklysi, 1930b, p. 630–631), rūšio, gyvenamojo namo grindų ir vėdinimo įrengimą. Buvo prašymų pateikti detalių patarimų apie visos sodybos kūrimo principus ir dėl pastatų dažymo (Paklausęs nepaklysi, 1931b, p. 588–589), taip pat neretai buvo užduodama klausimų, kaip išspręsti tam tikras statybos metu padarytas klaidas (Paklausęs nepaklysi, 1930c, p. 804–805). Gausus tokio pobūdžio klausimų skaičius rodė, kad naujai besikuriantiems ar atsistatantiems ūkininkams statybų klausimai buvo itin aktualūs, todėl net kai *Ūkininko patarėjo* leidyba 1928 metais buvo perduota Rūmams, turinio atžvilgiu reikšmingų pokyčių neįvyko ir jame toliau rašyta apie žemės ūkio sektorių ir sodybų tvarkymo klausimus. Pastebima tik tai, kad po Statybos skyriaus įkūrimo statybos klausimų aptarimas pasidarė kiek specifiškesnis ir atsiradusiame atskirame skyrelyje teikta detalesnė informacija apie ūkiuose esamų pastatų statybos, jų įrengimo ypatumus, o kai kada ši informacija buvo papildoma ir brėžiniais (*Ūkininko gyvenimo namo modelis*, 1932, p. 6). Taip pat, nuo trečiojo dešimtmečio pabaigos, siekiant paskatinti ūkininkus domėtis ir realiai taikyti modernius sprendinius bei naudotis lengviau prieinama statybos technika pagalba, vis labiau akcentuoti pažangos ir atsilikimo aspektai. Čia bene svariausias naudotas argumentas – tinkamai sutvarkytų ūkių sukuriama ekonominė nauda ir pranašumas prieš senaisiais principais kuriamas sodybas (Palei, 1930, p. 265–266; Valatka, 1929, p. 683–687). Sekant šia kryptimi buvo pasirinkti gerieji kultūringų ir besišviečiančių ūkininkų pavyzdžiai, kurie, naudodamiesi įvairių specialistų patarimais, spaudoje teikta informacija, dalyvaudami paskaitose, kursuose, parodose ir ekskursijose, sukūrė pavyzdžius, o kartu ir ekonomiškai pranašesnius ūkius (Budrys, 1929, p. 447).

Nors periodinė spauda buvo laikoma itin svarbiu įrankiu kaimo statybos principų skleidimo ir įtvirtinimo linkme, tačiau detalesniam įvairių statybos klausimų aptarimui buvo pasitelkti metodiniai mokomieji leidiniai. 1922 metais parengtas Šiaulių apskrities inžinieriaus R. Vanagaičio darbas *Ūkio statyba: ūkininkams ir statybos darbininkams vadovėlis* buvo pirmasis bandymas pateikti susistemintą informaciją ūkininkams ar statybos meistrams. Vėliau panašaus pobūdžio leidinių vis daugėjo ir jie buvo leidžiami kaip *Ūkininko patarėjo* vienkartiniai priedai, pavadinti „*Ūkininko knygynėliu*“, tačiau kaip reikšmingiausi ir plačiausiai kaimo statybų principus aiškinę darbai buvo 1926 metais pasirodę *Žemės ūkio statybos* ir 1936 metais *Kaimo statybos* vadovėliai. Nors juose pateiktos informacijos apimtys skyrėsi, tačiau, nepaisant to, visur bent pagrindiniais aspektais buvo bandyta supažindinti su teorine plėtotos modernizacijos idėjos perspektyva, jos atsiradimo priežastimis ir siekiamybėmis. Tuomet kryptingai buvo pereinama prie praktinių modernizacijos principų perteikimo per detalius konstrukcinių elementų ir pastatų brėžinius, pavyzdinius statybos ir sodybų suplanavimo projektus ir pan. Taigi, tokio tipo leidiniai ugdė tiek geresnę propaguotos idėjos pažinimą, tiek suteikė aiškias instrukcijas, kaip įgyvendinti tam tikrus sprendinius vykdant statybas.

Kaip jau minėta anksčiau, ieškant tinkamiausių būdų, kaip įgyvendinti ūkio sektorių modernizaciją, atsižvelgta į užsienyje taikytus metodus, o vienu geriausių pavyzdžių laikyta Danija, kuri būdama nedidelė agrarinė valstybė produktyviai vystė žemės ūkį (Danijos..., 1926, p. 19). Analizuojant pagrindines šios valstybės pasiekimų priežastis, buvo

atkreiptas dėmesys į išplėtotą ūkininkų švietimo sistemą per žemės ūkio klases, žemės ūkio mokyklas ir kursus (Šalčius, 1929, p. 448–456), todėl panašiais principais pradėtas tvarkyti ir Lietuvos ūkininkų ugdymas. Kursų bei paskaitų svarba išibėgėjančių reformų kontekste dažnai akcentuota institucijų atstovų suvažiavimuose (Mickis, 1925, p. 8–9) ir spaudoje, tačiau švietimas statybos klausimais, taikant pastarąsias priemones, pirmuoju dešimtmečiu vykdytas ganėtinai pasyviai ir reikšmingesni pokyčiai siejami su Rūmų veikla. Tuometiniai duomenys rodo, kad Rūmai iki 1940 metų ūkininkams surengė 4963 įvairių kursų (*Žemės ūkio rūmų istorija*), kuriuose kaip žemės ūkio sričių puoselėjimo įrankis pristatyti ir modernios statybos niuansai. Taip pat Statybos skyriaus specialistai, siekdami suteikti tikslingesnės informacijos apie statybos klausimus, iki 1937 metų perskaitė 6400 (*Kaip tobulinama kaimo trobesių statyba*, 1937, p. 5), o iki 1938 metų – 6827 valandų (*Kas nuveikta žemės ūkio statyboje per 20 metų*, 1938, p. 232) paskaitų kaimo statybos gerinimo bei sodybų tvarkymo klausimais. Atsižvelgiant į tai, kad skyrius pradėjo veikti tik nuo 1929 metų, skaitytų paskaitų skaičius buvo iš tiesų nemažas, tad akivaizdu, jog pagrindinis skyriaus darbas – ne tik prižiūrėti ir reguliuoti, bet ir propaguoti modernios kaimo statybos idėjas, buvo tikslingai vykdomas, o ganėtinai didelis surengtų kursų ir paskaitų skaičius rodė ir tai, kad ūkininkai noriai ir aktyviai dalyvaudavo tokio tipo šviečiamojame veikloje.

Informacija periodinėje spaudoje atskleidžia, kad kaimo statybų modernizacijos idėjos propagavotos ir žemės ūkio parodose. Iš pradžių statybos paviljonai būdavo gan paprasti – juose pastatyti standai su pastatų bei sodybų planais, aktualia literatūra, o iškilus klausimams lankytojai galėjo konsultuotis su čia buvusiais statybos specialistais. Tačiau jau nuo trečiojo dešimtmečio pabaigos, kaip ir kitose švietimo srityse, čia atsirado vis daugiau inovatyvesnių sprendinių. Siekiant didinti lankytojų susidomėjimą ir suteikti daugiau praktinio pažinimo galimybių, paviljonuose pradėtos demonstruoti skirtingų statybinių medžiagų technologijos (Kriščiukaitis, 1928, p. 587–588), pavyzdžiui, aiškinant darbų eigą gamintos čerpės (*Iš parodos komiteto darbų*, 1930, p. 121). Vis tik vienu išpūdingiausių kaimo statybos propagavimo pavyzdžių laikytas 1938 metų Telšių parodos eksponatas – pagal Statybos skyriaus parengtą projektą pastatytas ir visiškai įrengtas kaimo sodybos gyvenamasis namas. Šis pagal vidaus suplanavimą, turį ir eksterjero sprendinius atspindėjo propagavoto modernaus gyvenamojo namo tipinį vaizdą (žr. pav.), o patį sumanymą įgyvendino Rūmų Telšių apskrities statybos technikas kartu su Telšių valstybine vidurine amatų mokykla. Apie parodoje buvusį eksponatą spaudoje rašyta: „<...> Šiaip jau pastatas tiek iš oro pusės tiek ir iš vidaus darė jaukų ir beveik pilną ūkiško gyv. namo vaizdą. <...> Ne vienas žemaitis parodos lankytojas, apžiūrėjęs apstatytus patalpų įrengimus, viešai reišė apgailėstavimą, kad atvažiavo parodon be šeiminkės – žmonos, kuriai, esą, ypač būtų įdomu pamatyti tvarkingą virtuvę ir kitas gyv. namo patalpas“ (Juška, 1938, p. 6). Tad akivaizdu, kad tokio tipo eksponatų rengimas rodė, jog modernios kaimo statybos propagavimas vis aktualėjo ir įgavo netgi naujas formas, kurios turėjo dar labiau sudominti ir paskatinti ūkininkus sekti jomis.

Pav. 1938 metų Telsių parodos eksponatas – kaimo sodybos gyvenamasis namas. Autorius Herškė Leibovičius. Telsių amatų mokyklos dailidžių statytas namas. Inv. Nr. ŽAM F 751. Saugojamas Žemaičių muziejuje „Alka“ (<https://www.epaveldas.lt/preview?id=LIMIS-362571749>).

Atsižvelgiant į tai, kad periodinė spauda, trumpalaikiai kursai, paskaitos ir parodos buvo efektyvi priemonė kuo plačiau paskleisti propaguotas idėjas, gilesnių žinių ūkininkams nutarta suteikti žiemos žemės ūkio mokyklose. Pirmoji tokio tipo mokykla įsteigta 1927 metais Alovėje, vėliau kasmet jų tinklas plėstas ir laikotarpio pabaigoje veikė 14 tokio tipo mokyklų (Žiemos žemės ūkio mokyklų statistinės žinios, 1930–1944, p. 43–44). Mokslo programoje buvo numatyta dėstyti apie įvairių žemės ūkio sričių (žemdirbystė, gyvulininkystė, paukštininkystė, bitininkystė, sodininkystė ir daržininkystė) puoselėjimą bei ūkių tvarkymui aktualiausius klausimus (ūkio organizacinis vedimas ir sąskaityba, žemės ūkio kooperacija, visuomeninis mokslas ir žemės ūkio teisė, žemės ūkio statyba, skaičiavimai, lietuvių kalba, raštvedyba, higiena). Suprantama, mokyklose daugiausia dėmesio teikta žemdirbystei ir gyvulininkystei – šioms dalykams skirta po 150 valandų teorinio mokymo, o kitoms sritims dėmesio skirta kur kas mažiau. Pavyzdžiui, ūkio statybos kursas turėjo būti išdėstomas per 20 valandų (Ibid., p. 73). Paskaitose įgytos žinios gilintos praktikos metu, taip pat mokiniams organizuotos ekskursijos į pavyzdinius ūkius. Vėliau mokslus baigusius asmenis stengtasi įtraukti į tolesnius žemės ūkio propagavimo darbus, todėl jiems nemokamai teikta žemės ūkio specialistų pagalba, leista toliau naudotis mokyklose esančiais leidiniais (Ibid., p. 97–99). Taip pat buvusiems mokiniams teikta pirmenybė skirstant Rūmų pinigines pašalpas, iš kurių nemaža dalis buvo skirta ūkinės paskirties pastatų statybai ir įrengimui, pastatų dažymui (Gutautas, 2013, p. 117).

Remiantis surinktais duomenimis, iki 1940 metų žiemos žemės ūkio mokyklas baigė 2217 asmenų (Žiemos žemės ūkio mokyklų statistinės žinios, 1930–1944, p. 43–46). Analizuojant duomenis pastebėta, kad nors į mokyklas buvo priimami įvairaus amžiaus

vyrai nuo 17 metų, tačiau daugiausia stojančiųjų buvo 17–21 metų, kiek mažesnę dalį sudarė 21–30 metų, o vyresnių nei 30 metų amžiaus asmenų būta itin nedaug ir jų skaičius kasmet tik mažėjo. Ši tendencija rodo, kad žiemos žemės ūkio mokyklos buvo svarbus įrankis ugdant būsimus ūkininkus, kuriems buvo suteikiama kompleksinių žinių apie sodybų kūrimą ir tam tikrų ūkio sektorių vedimą, tačiau ši priemonė nebuvo populiari tarp vyresnių ir jau ūkininkaujančių asmenų. Taigi, nors jaunų ir būsimų ūkininkų rengimas neabejotinai buvo svarbus dēmuo ateities perspektyvoje, tačiau atsižvelgiant į tai, kad nuo pat pradžių vykdant aktyvų švietimą kaimo statybos klausimais norėta pasiekti ir informuoti kuo daugiau ūkininkų, šis metodas nebuvo toks efektyvus kaip įvairaus pobūdžio leidiniai ar paskaitų organizavimas.

Statybos amatininkų švietimas

Siekiant praktiškai įgyvendinti kaimo statybų modernizacijos idėjinius principus, buvo būtina rūpintis ne tik ūkininkų, bet ir statybos amatininkų švietimu, kadangi nuo jų išsilavinimo ir įgūdžių priklausė atliekamų darbų įgyvendinimo rezultatai. Kasmet vis plačiau skleista informacija apie naujų statybų principų naudingumą, taip pat augusios ir statybų apimtys didino kvalifikuotų statybos amatininkų poreikį, tačiau iki trečiojo dešimtmečio pabaigos praktiškai nevykęs tikslingas bei nuolatinis jų ugdymas sudarė rimtas kliūtis praktiškai įgyvendinti propaguotus principus. Buvusias problemas puikiai iliustruoja to laikmečio periodinėje spaudoje aptinkama informacija, kad neretai pasitaikydavo atvejų, kai net ir gavus tikslus nurodymus iš statybos technikų ar turint sudarytus statybos projektus, statybos amatininkai arba negebėdavo jų tinkamai atlikti, arba dėl menko išsilavinimo nesuprasdavo tam tikrų sprendinių naudos ir pastatus statydavo, kaip buvo įpratę (Statybos technikas, 1931, p. 66). Todėl tai lemdavo tiek pačių ūkininkų nepasitenkinimą galutiniu darbų rezultatu, tiek ir patiriamus neplanuotus ekonominius nuostolius.

Pirmuoju nepriklausomybės dešimtmečiu vyravusi situacija reikšmingai pradėjo kisti nuo trečiojo dešimtmečio pabaigos, kada Rūmuose įsteigtas Statybos skyrius pradėjo organizuoti trumpalaikius statybos kursus, kurie buvo nukreipti į kaimo statybos darbus vykdančius, tačiau neturinčius atitinkamo išsilavinimo ir kvalifikacijos asmenis (savamoksliai ar praktikavęsi pas statybos meistrą ūkininkai). Kasmet statybos skyriaus specialistai kartu su vietos technikais rengdavo nuo vienos dienos iki kelių savaičių trukančius molio-betono ruošimo, krosnių mūrijimo, dažymo, akmenų sprogdinimo, o vėliau ir plytų degikų kursus, kuriuose buvo pristatoma esminė ir naujausia praktikuojamam amatui būtina informacija (Kas nuveikta žemės ūkio statyboje..., 1938, p. 232). Pažymėtina ir tai, kad ilgiau trukusiuose kursuose greta amatui reikalingų žinių teiktas dėmesys ir bendrųjų žinių ugdymo linkme, todėl buvo dėstoma apie sodybų suplanavimą, pastatų konstrukcijas ir statybos metodus (Susirašinėjimas <...> apie plytininkystės kursų organizavimą, 1937–1939, p. 219). Esant galimybėms kursų metu organizuotos ir ekskursijos į pavyzdinius ūkius (Statybos technikas, 1931, p. 66). Galiausiai išklausus teoriją, atlikus praktiką ir išlaikius egzaminą dalyviams buvo suteikiami atitinkami pažymėjimai. Pagal Rūmų teiktus duomenis, žinoma, kad iki 1938 metų Statybos skyriaus suorganizuotus

302 kursus baigė 9680 asmenų ir pagal sritis jie pasiskirstė taip: molio, betono, krosnių statybos meistrų – 2140; dažytojų – 832; akmenų sprogdintojų – 6630; plytų degikų – 78 (Kas nuveikta žemės ūkio statyboje..., 1938, p. 232).

Nors atrodytų, kad kasmet plečiant kursų apimtį kvalifikuotų meistrų palaipsniui turėjo daugėti, tačiau 1938 metais iš Kauno apskrities valsčių savivaldybių surinkti duomenys apie statybos amatininkų skaičių ir jų išsilavinimo lygį rodė mažiau optimistines tendencijas. Tuo laiku apskrityje statybos amatininkais įsiregistravusių asmenų buvo 338, iš kurių baigę pradžios mokyklą – 52 proc., savamokslių – 38 proc., neraštingų – 10 proc., lankusių statybos kursus – 5 proc., o visai nesuprantančių brėžinių būta net 22 proc. (Škudzinskas, 1939, p. 3). Nors panašaus pobūdžio duomenų apie šios srities amatininkų padėtį kitose savivaldybėse neaptikta, tačiau manytina, jog ir kitur situacija buvo panaši. Tad pastarieji duomenys ganėtinai aiškiai iliustruoja, kad nuo trečiojo dešimtmečio pabaigos tiek Rūmų, tiek ir Švietimo ministerijos vykdytas statybos amatininkų ugdymas palietė tik dalį šioje srityje dirbusių asmenų.

Manytina, kad pastaroji susiklosčiusi situacija, taip pat dažnai viešojoje erdvėje parbrėžiama nemažėjusi kvalifikuotų statybos amatininkų trūkumo problema, tendencingai augusios statybos apimtys, o svarbiausia – palaipsniui formuotas griežtesnis kaimo statybos reguliavimas per leidžiamus įstatymus (nuo 1934 metų apskrities savivaldybės priiminėjo privalomąsias kaimo statybos taisykles (L.A., 1934, p. 39–40), 1938 metais parengtas „Mūrinės Lietuvos ugdymo planas“, 1939 metais išleistas Kaimo statybos įstatymas), vertė ieškoti efektyvesnių priemonių, kurios kartu spręstų egzistavusias problemas ir suformuotų sąlygas įgyvendinti keliamus privalomuosius reikalavimus.

Verta pažymėti ir tai, kad jau ketvirtojo dešimtmečio pradžioje organizuotas statybos amatininkų švietimas per mokyklas bei kursus buvo įvardijamas kaip nepakankamas, todėl tuo laiku netgi keltas siūlymas, remiantis Latvijos pavyzdžiu, pradėti kurti specialias statybos amatininkų mokyklas (Žukas, 1933, p. 106; Murka, 1933, p. 116). Tuo laiku ši idėja liko tik diskusijų lygmenyje, tačiau, artėjant 4-ojo dešimtmečio pabaigai, visa buvusi situacija privedė prie išvados, kad vis dėlto būtina organizuoti specialias statybos amatininkų mokyklas, kuriose būtų parengiama kuo daugiau kvalifikuotų dailidžių, mūrininkų ir krosnininkų, puikiai išmanančių ir gebančių įgyvendinti propaguotus modernius statybos principus. Tad 1939 metais Raseiniuose, Telšiuose ir Kaišiadoryse atidarytos pirmosios dvimetės valstybinės žemesniosios statybos amatų mokyklos (Valstybinė statybos amatų mokykla, 1939, p. 197), į kurias numatyta priimti asmenis nuo 16 metų amžiaus, baigusius ne mažiau kaip 4 pradžios mokyklos skyrius.

Dailidžių ir mūrininkų skyriuose programa iš dalies sutapo, kadangi abiejuose numatyta dėstyti braižybą, apie pastatų dalis ir pagrindinius reikalavimus jų suplanavimo ir statybos klausimais. Greta šių dalykų dailidės mokėsi apie langų, durų, grindų, lubų įrengimo specifiką bei stogų dengimą medžio danga ir čerpėmis. Tuo tarpu mūrininkų skyriuje asmenys turėjo būti ruošiami įvairių betono darbų atlikimui (vamzdžių, stulpų, perdengimų, plytelių, betoninių čerpių ir pan. gamyba, įrengimas), trobesių tinkavimui, akmenų skaldymui ir apdirbimui. Krosnininkų skyriuje numatyta supažindinti su specialia braižyba ir pagrindiniais su darbo specifika susijusiais klausimais: krosnių detalėmis,

įvairaus tipo krosnių statyba, grindų ir sienų klojimu plytelėmis, rūkyklų ir dūmtraukių įrengimu (Ibid.).

Pagal pirminį sumanymą, amatų mokyklų skaičius kasmet turėjo augti, taip pat, siekiant suteikti galimybę mokytis kuo didesniai skaičiui asmenų, jos turėjo būti steigiamos kuo įvairesnėse šalies vietose (Amatų mokyklos ir amatininkų švietimas, 1938, p. 6). Kadangi specialių statybos mokyklų steigimas pradėtas beveik paskutiniais nepriklausomybės metais, vos tik pradėti darbai netrukus buvo nutraukti, todėl tai nepadarė jokio reikšmingesnio poveikio modernizacijos įgyvendinimo linkme. Tačiau nepaisant to, tokių mokyklų įkūrimo faktas aiškiai rodė valstybiniu lygiu iškeltą prioritetą parengti kuo daugiau kvalifikuotų statybos amatininkų, kurių itin reikėjo norint įgyvendinti ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje aiškiau reglamentuotus, o kartu ambicingesnius ir glaudžiai su modernizacijos kryptimi susijusius kaimo statybos tikslus.

Išvados

1. Švietimas apie modernius kaimo sodybų kūrimo ir statybos principus laikytas vienu svarbiausių įrankių siekiant kuo plačiau paskleisti ir įtvirtinti propaguotas idėjas tarp ūkininkų bei spręsti kvalifikuotų statybos amatininkų trūkumo problemą. Nors pirminius darbus šia linkme organizavo departamentų skyriai, o nuo trečiojo dešimtmečio pabaigos tam tikromis apimtimis statybos amatininkų rengimą vykdė Švietimo ministerija, tačiau tikslingiausiai kaimo statybos švietimu besirūpinusi institucija buvo Žemės ūkio rūmai. Visus su kaimo statybos reguliavimu, tvarkymu ir švietimu susijusius darbus vykdė 1929 metais įsteigtas Statybos skyrius ir čia dirbę specialistai – statybos technikai, kurie buvo atsakingi už kursų, paskaitų organizavimą ir kitus darbus, todėl dar pirmaisiais veiklos metais parengtas reikiamas šių specialistų kiekis buvo pagrindinė sąlyga, užtikrinusi tendencingą švietimo darbų augimą.
2. Organizuojant ūkininkų švietimą ir tikintis pasiekti kuo didesnę šios visuomenės dalį, buvo pasitelkti įvairūs švietimo būdai, kuriais siekta pristatyti moderniais principais kuriamų sodybų privalumus, naujas statybos technologijas, medžiagas, pastatų įrengimo reikalavimus ir kitus su sodybų tvarkymu susijusius klausimus. Plačiausiai ši informacija sklido per Rūmų leidžiamą periodinį leidinį *Ūkininko patarėjas*, tačiau išsamesnės žinios teiktos per mokomuosius metodinius leidinius, kursus ir paskaitas, o parodos labiau išnaudotos propaguotų idėjų populiarinimui. Kaimo statybos niuansai buvo pristatomi ir žiemos žemės ūkio mokyklose, kurios atliko svarbų vaidmenį ugdant būsimus ūkininkus, tačiau šis švietimo modelis nedarė reikšmingesnės įtakos didžiajai ūkininkų daliai. Nepaisant pastarojo aspekto, Rūmų atliktų darbų ataskaitos leidžia teigti, kad pirminis suformuotas siekis kuo plačiau paskleisti idėją apie modernių kaimo sodybų kūrimą bei supažindinti ūkininkus su svarbiausiais statybų niuansais buvo palaipsniui įgyvendinamas, ir tai geriausiai atsispindėjo per pakankamai aktyvų jų dalyvavimą organizuotose švietimo programose.
3. Kaimo statybos amatininkų vaidmuo, įgyvendinant propaguotus principus, buvo itin svarbus, tačiau jų kvalifikacijos kėlimu pradėta rūpintis tik trečiojo dešimtmečio

pabaigoje. Statybos skyriaus specialistai kasmet organizuodavo trumpalaikius kursus dažytojams, plytų degikams ir pan., tačiau ši švietimo programa palietė tik nedidelę dalį srityje dirbusių asmenų, todėl kvalifikuotų specialistų trūkumo problema nebuvo išspręsta iki pat laikotarpio pabaigos. Pastaroji situacija ir ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje palaipsniui formuotas griežtesnis kaimo statybos reguliavimas per leidžiamus įstatymus lėmė valstybinių žemesniųjų statybos amatų mokyklų įsteigimą, kuriose buvo numatyta parengti kuo daugiau kvalifikuotų ir modernius statybų principus išmanančių dailidžių, mūrininkų ir krosnininkų. Nepaisant to, kad tokio tipo mokyklų įsteigimas buvo inicijuotas tiriamojo laikotarpio pabaigoje ir tai neturėjo reikšmingesnės įtakos modernizacijos idėjos įgyvendinimo apimtims, tačiau tai rodė, kad statybos amatininkų ugdymo klausimai valstybiniu lygmeniu buvo įgavę prioritetinę poziciją.

Literatūra ir šaltiniai

- Agaras, A. (1938, vasario 15). „Lietuvos švietimo keliai ir jo augimas“. *Lietuvos aidas*, 12–13.
- „Amatų mokyklos ir amatininkų švietimas“ (1938, balandžio 8). *Lietuvos aidas*, 12.
- Amatų mokslų įstatymas (1929). *Výriausybės žinios*, 308, eil. 2076.
- „Aukštesnioji technikos mokykla“ (1939). *Amatininkas*, 6, 81–82.
- Bendikaitė, E., Kasparavičius, A., Kaubrys, S., Laukaitytė, R., Laurinavičius, Č., Mačiulis, D., Sirutavičius, V., Stravinskienė, V., Tauber J. ir Vaskela, G. (2015). *Lietuvos istorija. Nepriklausomybė (1918–1940 m.)*, X, 2. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.
- Budrys (1929). „Jau laikas ūkininkams kultūrėti ir tvarkytis“. *Ūkininko patarėjas*, 12–13, 447–449.
- „Danijos žemės ūkio ypatybės“ (1926). *Ūkininko patarėjas*, 1, 19–20.
- Gutautas, S. (2013). Žemės ūkio rūmų statybos skyriaus veikla 1929–1940 m. In L. Vapsevicienė ir V. Tarvydienė (sudaryt.), *Raseinių krašto medinės architektūros tradicija* (p. 112–121). Vilnius: Žuvėdra.
- „Iš parodos komiteto darbų“ (1930). *Ūkininko patarėjas*, 3, 121–122.
- „Iš Žemės ūkio rūmų darbų“ (1928a). *Ūkininko patarėjas*, 3, 106–111.
- „Iš Žemės ūkio rūmų visumos susirinkimo nutarimų“ (1928b). *Ūkininko patarėjas*, 4, 169–174.
- Januševičius, P. (1917). *Namai. Jujų svarba, vieta, padėjimas, stilius, medega, statymas, papuošimas, išvaizdos ir planai*. <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C1R0000045488>
- Juška, J. (1938). „Žemės ūkio statyba Žemaitijos parodoje Telšiuose“. *Ūkininko patarėjas*, 38, 6.
- „Kaip gyvena kaimo amatininkai“ (1937). *Amatininkas*, 21, 295–296.
- „Kaip tobulinama kaimo trobesių statyba“ (1937). *Ūkininko patarėjas*, 5, 5.
- „Kas nuveikta žemės ūkio statyboje per 20 metų“ (1938). *Tautos ūkis*, 10, 232.
- „Kas reikia žinoti apie amatų mokyklas ir amatų kursus“ (1939). *Amatininkas*, 11–12, 170.
- Kelermileris, A. (1922). „Prakalba“. *Statybos menas ir technika*, 1, 3.
- „Klausimai ir atsakymai“ (1926). *Ūkininko patarėjas*, 3, 25–30.
- Kriščiukaitis, J. (1928). „Žemės ūkio paroda Rokiškyje“. *Ūkininko patarėjas*, 11, 587–588.
- „Kur eiti mokslus?“ (1925). *Ūkininko patarėjas*, 2, 1–4.
- L. A. (1934). „Kaimo statybai tvarkyti iniciatyva jau parodyta“. *Savivaldybė*, 8, 39–40.
- „Laiškas Redakcijai“ (1925). *Ūkininko patarėjas*, 4, 24.
- „Lietuvos Atstatymo Komisariato Įstatymas“ (1921). *Výriausybės žinios*, 56, eil. 530.
- „Lietuvos Atstatymo Komisariato 1922 metais atliktų darbų apyskaita“ (1923). *Statybos menas ir technika*, 1, 22–24.
- Metraštis* (1940). *Žemės ūkio ministerijos metraštis, XX, 1918–1938 m.* Žemės ūkio ministerija: Spindulys. <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C130001726508>
- Mickis, M. (1925). „Žemės ūkio kursai ir paskaitos 1924–1925 mt.“, *Ūkininko patarėjas*, 2, 8–11.
- Murka, J. (1933). „Pradedamasis amato mokslas“. *Tautos mokykla*, 7, 116–119.
- „Paklauses nepaklysi“ (1930a). *Ūkininko patarėjas*, 7, 311–315.

- „Paklausęs nepaklysi“ (1930b). *Ūkininko patarėjas*, 15, 630–631.
- „Paklausęs nepaklysi“ (1930c). *Ūkininko patarėjas*, 19, 804–807.
- „Paklausęs nepaklysi“ (1931a). *Ūkininko patarėjas*, 3, 133–134.
- „Paklausęs nepaklysi“ (1931b). *Ūkininko patarėjas*, 15, 588–589.
- Palei, K. (1930). „Du vaizdeliai“. *Ūkininko patarėjas*, 6, 265–267.
- „Redakcijos žodis“ (1925). *Ūkininko patarėjas*, 1, 1–3.
- Reisonas, K. (1926). *Žemės ūkio statyba*. Kaunas: Žemės ūkio departamento leidinys.
- Stanišauskis, J. (1939). „Amatininkų paruošimo reikalai“. *Vairas*, 33, 348–349.
- Statybos technikas (1931). „Statybos amatininkams kursų reikalai“. *Ūkininko patarėjas*, 2, 66–67.
- „Statybos technikų ekskursija“ (1931). *Ūkininko patarėjas*, 15, 585.
- Šalčius, M. (1929). „Suaugusiųjų švietimas Danijoje ir jo reikšmė šalies gerovei kelti“. *Švietimo darbas*, 5, 448–456.
- Škudzinskas, A. (1939). „Reikia tobulinti kaimo statybos meisterius“. *Ūkininko patarėjas*, 29, 3.
- Susirašinėjimas su Švietimo ministerija įvairių kursų steigimo reikalais (1932). Lietuvos centrinis valstybės archyvas (LCVA), f. 1357, ap. 4, b. 125.
- Susirašinėjimas su apskričių agronomais apie plytininkystės kursų organizavimą. Atskirų piliečių prašymai dėl priėmimo į organizuojamus kursus (1937–1939). Lietuvos centrinis valstybės archyvas (LCVA), f. 1357, ap. 4, b. 176.
- „Ūkininko gyvenimo namo modelis“ (1932). *Ūkininko patarėjas*, 7, 6.
- Valatka, J. (1929). „Pavyzdingas naujakuris“. *Ūkininko patarėjas*, 20, 683–687.
- „Valstybinė statybos amatų mokykla“ (1939). *Amatininkas*, 13–14, 197.
- Vaškėlis, A. (1931). „Ūkiškoji statyba Suomijoje“. *Ūkininko patarėjas*, 16–17, 627–629.
- Žemės ūkio rūmų istorija*. <https://www.zur.lt/istorija/>
- „Žemės ūkio rūmų įstatymas“ (1926). *Vyriausybės žinios*, 222, eil. 1452.
- Žemės ūkio statybos klausimams svarstyti komisijos nutarimai, rezoliucijos. 1937 metų sąmatos vykdymas, statybos, agronomijos, gyvulininkystės skyriaus 1937 metų veiklos apžvalga, apyskaita. Sąmata apie Lietuvos eksportą, likvidacinės komisijos protokolai (1937–1940). Lietuvos centrinis valstybės archyvas (LCVA), f. 1357, ap. 1, b. 51.
- Žiemos žemės ūkio mokyklų statistinės žinios (1930–1944). Lietuvos centrinis valstybės archyvas (LCVA), f. 1357, ap. 1, b. 1.
- Žukas, J. (1933). „Amatų mokslas svetur ir pas mus“. *Tautos mokykla*, 6, 103–106.